

**ПОРІВНЯЛЬНА ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПРОМИСЛОВИХ ВУЗЛІВ УКРАЇНИ ТА
ІРАКУ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ**

**COMPARATIVE INTEGRAL ESTIMATION
OF RESOURCES POTENCIAL
OF INDUSTRIAL KNOTS OF UKRAINE AND
IRAQ IN THE ASPECT OF PROVIDING
STEADY DEVELOPMENT TERRITORIES**

кандидат економічних наук,
доцент

здобувач кафедри економіки
підприємств Технологічний
інститут Східноукраїнського
національного університету
імені В. Даля

Розглянуті й порівняні особливості відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубежанського і Багдадсько-Таджійського промислових вузлів з виявленням проблем їх стійкого розвитку.

Рассмотрены и сравнены особенности воспроизводства ресурсного потенциала Лисичанско-Рубежанского и Багдадско-Таджийского промышленных узлов с выявлением проблем их устойчивого развития.

Considered and compared the features reproduction of resource's potential of Lisichansko-Rubezhansky and Bagdadsko-Tadziysky industrial knots with the exposure of problems of their steady development.

Ключові слова: ресурсний потенціал, промисловий вузол, стійкий розвиток територій, організаційно-економічний механізм управління відтворенням ресурсного потенціалу

Ключевые слова: ресурсный потенциал, промышленный узел, устойчивое развитие территорий, организационно-экономический механизм управления воспроизводством ресурсного потенциала

Keywords: ecological aspects, social aspects, economic aspects, agrarian sector, investments

ВСТУП

Перехід України та її регіонів до стійкого розвитку залишається однією з найважливіших проблем сучасності. В науковій літературі з питань регіональної політики стійкий розвиток регіональної економічної системи визнається можливим за умов досягнення таких вагомих характеристик господарської діяльності мікро- та мезосуб'єктів, як: рівноважність, гармонійність, збалансованість, стабільність, конкурентоспроможність (інноваційність), безпека, сталість [6]. При цьому сталість розвитку розуміється в тому сенсі, що в процесі суспільного відтворення задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, для чого необхідне узгодження екологічних, економічних та соціальних складових розвитку [10]. Дослідники справедливо зауважують, що порушення балансу між цими складовими є свідченням невідповідності розвитку певного об'єкта (країни, регіону, галузі, підприємства) концепції стійкого розвитку, отже, основна увага теоретиків і практиків приділяється створенню соціо-еколого-економічної моделі господарювання, що спиратиметься на: 1) збалансованій системі природокористування та екологізації технологій у галузях промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті, тощо [4; 5, с. 66]; 2) збалансованій системі ресурсокористування, розробка заходів та інструментарію якої дозволить дійсно з позицій

системного підходу підійти до оцінки, формування й використання ресурсного потенціалу економічних суб'єктів, особливо регіональних територіально-виробничих систем, промислових вузлів, міських агломерацій, тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

З урахуванням сказаного, метою даної статті є оцінка й порівняння особливостей відтворення ресурсного потенціалу промислових вузлів України та Іраку з виявленням проблем створення збалансованої системи ресурсокористування на шляху забезпечення стійкого регіонального розвитку. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні задачі: 1) з'ясувати сутність процесу створення збалансованої системи ресурсокористування у вітчизняній економіці; 2) порівняти інтеграційні оцінки (за етапами відтворення) рівнів ресурсного потенціалу промислових вузлів як вихідної форми регіональних територіально-виробничих комплексів (систем) України та Іраку; 3) виявити умови формування збалансованої системи ресурсокористування на регіональному рівні національних економічних систем.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою даної статті є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, статистико-аналітичні і звітні матеріали підприємств, що утворюють досліджувані промислові

вузли України та Іраку. При проведенні оцінки рівнів ресурсного потенціалу регіональних утворень використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, зроблені висновки та зауваження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження особливостей ресурсозабезпечення й ресурсокористування регіональних економічних суб'єктів дозволило визначити, що сталість і стійкість їх розвитку є важливішими комплексними характеристиками більш складної і об'ємної наукової категорії, яка є основою системного бачення реальності та відображає новий етап розвитку економічних систем. Такою категорією є, на наш погляд, «трансформаційні зміни», які можна ідентифікувати у структурі виробництва, споживання, свідомості, соціальної, екологічної, економічної безпеці, суспільному відтворенні в цілому. У цьому контексті є доцільним ствердження, що у економічній системі стійкого, сталого (довготривалого) розвитку роль провідної ланки має перейти від виробничих систем-підприємств до відтворювальних систем – регіонів. Саме регіональні економічні системи та їх утворення (територіально-

виробничі комплекси, міські агломерації промислові вузли, тощо) стають наразі епіцентром трансформаційних змін, дослідження яких має здійснюватись з позицій мезорівня національної економічної системи, з'ясовуючи проблеми сталості її розвитку і потенціалу, перед усім ресурсного. При цьому вивчення питань забезпечення сталості і стійкості розвитку ресурсного потенціалу регіональних економічних систем має починатися з розробки і впровадження збалансованої системи ресурсокористування на рівні їх вихідної форми - промислових вузлів.

Основою розв'язання такої складної теоретичної і практичної проблеми може стати виконана комплексна інтегральна оцінка ресурсного потенціалу промислових вузлів за етапами його відтворення. Така підсумкова оцінка з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників середовища здійснена на прикладі Лисичансько-Рубіжанського (Україна) та Багдадсько-Таджійського (Республіка Ірак) промислових вузлів (табл. 1) (розраховано за [2; 3; 7 - 9] з використанням розроблених методик [1, с. 79 - 80]).

Таблиця 1

Підсумкова інтегральна оцінка ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського (Україна) та Багдадсько-Таджійського (Республіка Ірак) промислових вузлів за етапами відтворення (з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів)

Роки	Етапи відтворення	Суб'єкти господарювання			
		ТОВ НВП "Зоря"	ПрАТ "Сєверодонецьке об'єднання Азот"	ПрАТ "ЛиНІК"	General Company of Electrical Industries
		Лисичансько-Рубіжанський промисловий вузол		Багдадсько-Таджійський промисловий вузол	
I. Інтегральний коефіцієнт формування ресурсного потенціал					
2008 рік		0,88		1,44	
2009 рік		0,87		1,41	
2010 рік		0,87		1,38	
2011 рік		1,50		2,89	
2012 рік		0,68		2,07	
В середньому за рік		0,96		1,84	
II. Інтегральний коефіцієнт адаптації ресурсного потенціалу територіально-виробничої структури регіону					
2009 рік		0,77		1,27	
2010 рік		0,70		0,99	
2011 рік		2,61		0,50	
2012 рік		0,30		0,81	
В середньому за рік		1,09		0,89	
III. Інтегральний коефіцієнт розвитку ресурсного потенціалу територіально-виробничої структури (комплексу) регіону					
2009 рік		1,09		0,83	
2010 рік		1,25		0,74	
2011 рік		29,37		0,73	
2012 рік		2,01		0,85	
В середньому за рік		8,43		0,79	
IV. Інтегральний коефіцієнт відтворення ресурсного потенціалу ТВК					
2009 рік		0,91		1,17	
2010 рік		0,94		1,04	
2011 рік		11,16		1,37	
2012 рік		1,00		1,25	
В середньому за рік		3,50		1,21	

Аналізуючи дані табл. 1, слід відзначити, що інтегральний коефіцієнт формування ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського промисло-

вого вузла, протягом 2008-2012 років змінюючись хвилеподібно, в цілому знизився з 0,88 у 2008 році до 0,68 у 2012 році. Це спричинено здебільшого поганою

забезпеченістю мікрособ'єктів ТВК фінансовими та інвестиційними ресурсами, недостатнім їх акумулюванням через загострення кризових явищ (погіршення фінансових результатів внаслідок подорожчання основної сировини), особливо щодо ПрАТ «Северодонецьке об'єднання Азот» та ПрАТ «ЛиНІК», які мають значну питому вагу в обсязі реалізації продукції даного промислового вузла. Крім того, недостатність фінансово-інвестиційних ресурсів фактично унеможлиблює підтримання основних засобів, зокрема обладнання, у прийнятному технічному стані. При цьому слід додати, що низьке значення аналізованого коефіцієнту (менше 1) свідчить про ускладнення з формуванням ресурсного потенціалу даного промислового вузла (як з забезпеченістю, так і з акумулюванням ресурсних елементів).

Щодо Багдадсько-Таджикського промислового вузла, то процес формування його ресурсного потенціалу протягом аналізованого періоду поліпшився з 1,44 у 2008 році до 2,89 у 2012 році, що головним чином зумовлено зростанням рівня забезпеченості ресурсами компанії General Company of Vegetable Oil Industry внаслідок раціональної взаємодії власників корпорації та держави у інвестуванні проектів з відновлення функціонування ресурсного потенціалу корпорації в умовах бойових дій. Перевищує одиницю значення інтегрального коефіцієнту є свідченням високої ефективності процесу формування ресурсного потенціалу досліджуваної ТВС (ТВК), що зумовлена передусім достатньою забезпеченістю даної структури більшістю ресурсних елементів (за виключенням капітальних та фінансових, слабкість яких пояснюється політичною нестабільністю в країні та сплесками воєнної активності). При цьому рівень акумулювання ресурсів протягом усього періоду лишається низьким (коефіцієнт акумулювання ресурсів менше 1), що спричинено недостатнім рівнем кваліфікації персоналу через відтік найбільш кваліфікованих працівників (знов-таки через політичну нестабільність).

Динаміка інтегрального коефіцієнту адаптації ресурсного потенціалу за досліджуваними ТВС (ТВК) була односпрямованою, а саме негативною: за Лисичансько-Рубіжанським промисловим вузлом аналізований коефіцієнт знизився з 0,77 у 2008 році до 0,3 у 2012 році (тобто протягом усього періоду спостерігалася скорочення ресурсного потенціалу даного промислового вузла, за виключенням 2011 року, коли загальний приріст ресурсного потенціалу промислового вузла зріс більше, ніж у 2,5 рази), а за Багдадсько-Таджикським промисловим вузлом – з 1,27 до 0,81 відповідно (ресурсний потенціал даного промислового вузла лише у 2008 році продемонстрував зростання, а протягом 2009-2012 років показав скорочення). В цілому причини

скорочення ресурсного потенціалу для обох досліджуваних структур є дещо подібними: погіршення результатів діяльності в умовах здебільшого несприятливої ринкової кон'юнктури призводить до деінвестування відповідних бізнес-проектів та змушує керівників підприємств жорстко обмежувати витрати за рахунок скорочення обсягу споживання ресурсів.

Інтенсивність розвитку ресурсного потенціалу обох досліджуваних промислових вузлів протягом 2008-2012 років також підвищилася. Проте, щодо Лисичансько-Рубіжанського промислового вузла мова йде про наростання якісних конструктивних змін (інтегральний коефіцієнт розвитку ресурсного потенціалу: по-перше, перевищив одиницю; по-друге, зріс з 1,09 у 2008 році до 2,01 у 2012 році; по-третє, сягнув пікового підвищення до 29,37 у 2011 році завдяки розпочатого масштабного проекту модернізації виробництва на ПрАТ «ЛиНІК», який проте довелося «згорнути» через політичну нестабільність та бойові дії на Сході України). Стосовно Багдадсько-Таджикського промислового вузла, слід сказати, що тут можна констатувати незначне уповільнення темпів деструктивних змін його ресурсного потенціалу (інтегральний коефіцієнт розвитку був нижче 1, проте, зріс з 0,83 до 0,85 пунктів), що зумовлено головним чином нерівномірністю витрат на розвиток окремих складових ресурсного потенціалу (перевага віддається модернізації обладнання, при недостатній увазі до розвитку інтелектуальної складової).

Інтегральний коефіцієнт відтворення ресурсного потенціалу досліджуваних промислових вузлів виявив позитивну динаміку, підвищившись за Лисичансько-Рубіжанським промисловим вузлом з 0,91 у 2009 році до 1,0 у 2012 році з піковим підвищенням у 2011 році до 11,16, а за Багдадсько-Таджикським промвузлом – з 1,17 до 1,25 відповідно. Отже, на відміну від іракської територіально-виробничої структури, де спостерігалася висока ефективність функціонування ресурсного потенціалу протягом усього періоду 2009-2012 років, у процесі функціонування ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського промислового вузла лише у 2011-2012 роках вдалося вийти у зону ефективності.

Наочно результати компаративного поетапного аналізу процесів відтворення ресурсного потенціалу досліджуваних промислових вузлів подані на рис. 1, з якого видно, що перебіг процесу відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського промислового вузла мав ускладнення на етапах формування та адаптації через дію: а) комплексного зовнішнього фактору (кризові явища в економіці 2006-2009 років), вплив якого вдалося подолати у 2011-2012 роках; б) гальмування розвитку підприємств вузла (внутрішнього «контуру» вузлового ресурсного потенціалу).

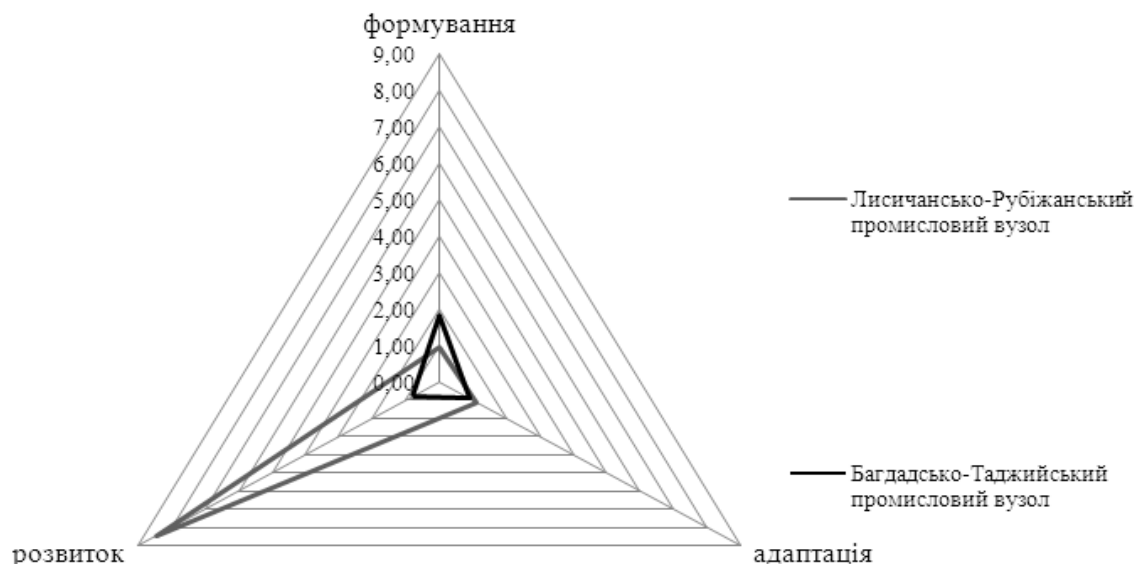


Рис. 1. Радіальна діаграма середньорічних характеристик етапів процесу відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського та Багдадсько-Таджикського промислового вузлів

При цьому слід сказати, що загальна ефективність перебігу процесу відтворення його ресурсного потенціалу Багдадсько-Таджикського промислового вузла була закладена вже на етапі його формування, що надало можливість нівелювати негативний вплив деструктивних процесів на етапах його розвитку та адаптації. Незважаючи на негативну дію зовнішнього та внутрішнього «контурів», ефективність процесу відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського промислового вузла в цілому виявилася вищою, ніж Багдадсько-Таджикського, що пояснюється надвеликим тиском транснаціональних корпорацій на підприємства останнього, а також політичною нестабільністю та невсучасними бойовими діями у Близькосхідному регіоні, тобто такими зовнішніми факторами, дія яких на стан ресурсного потенціалу підприємств та їх утворень у даному регіоні є руйнівною.

Спираючись на вищевикладений матеріал, можна стверджувати, що ефективність процесу відтворення ресурсного потенціалу досліджуваних промислових вузлів комплексу безпосередньо залежати від впливу зовнішнього та внутрішнього «контурів». Надаючи узагальнену характеристику впливу «контурів» на перебіг відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського промислового вузла можна зробити висновок, що тут недостатньою мірою спрацьовує ринковий механізм регулювання, а механізм державного впливу взагалі «пробуксовує». Підтвердженням цього ствердження є той факт, що, найнижча ефективність функціонування ресурсного потенціалу даного промислового вузла спостерігається за найгірших оцінок впливу «контурів», що може свідчити про: а) практичну відсутність адаптаційних можливостей «внутрішнього» контуру позитивно впливати на

відтворення ресурсного потенціалу вузла як більш складної економічної структури; б) нездатність досліджуваного промислового вузла протистояти дії агресивних факторів зовнішнього мезо-, макро- й мегасередовища, використовуючи ринкові регулятори та механізми державного регулювання; в) низьку ефективність існуючого організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом даного вузла, що вкрай ускладнює роботу зі створення збалансованої системи ресурсокористування в країні.

Відносно перебігу процесу відтворення ресурсного потенціалу Багдадсько-Таджикського промислового вузла слід відзначити, що коливання його ефективності більшою мірою обумовлені змінами впливу зовнішнього «контурів», та меншою мірою - недосконалістю діючого механізму управління відтворенням ресурсного потенціалу вузла. Підтвердженням цього висновку є той факт, що завдяки саме більш інтегрованому (порівняно з Лисичансько-Рубіжанським вузлом) механізму управління ресурсним потенціалом Багдадсько-Таджикський промисловий вузол: по-перше, зміг якнайліпше сформувати ресурсні умови господарювання підприємств внутрішнього «контуру» та стійко протидіяти впливу агресивного зовнішнього «контуру»; по-друге, попри руйнівний вплив зовнішніх факторів, має достатньо шансів щодо розробки й впровадження власної збалансованої системи ресурсокористування.

ВИСНОВКИ

Виявлені спільні риси й відмінності процесу відтворення ресурсного потенціалу Лисичансько-Рубіжанського та Багдадсько-Таджикського промислових вузлів дають підставу зауважити, що обидва вузли демонструють: 1) неефективність

організаційно-економічного механізму управління відтворенням ресурсного потенціалу з позицій як міні-, так і мезо- та макрорівнів; 2) відсутність належної інтеграції між ланками означеного механізму через «нестикання» реальних цілей виділених його рівнів; 3) відсутність концепції збалансованої системи ресурсокористування. Подальші дослідження в напрямку розробки даної концепції могли би стати: а) теоретичним підґрунтям вдосконалення існуючого механізму управління ресурсним потенціалом промислових вузлів, територіально-промислових комплексів; б) основою подальшої розробки соціо-еколого-економічної моделі господарювання регіональних суб'єктів під впливом різноспрямованих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища тощо.

Література

1. Абасс К. Джауд. Методика оцінки ресурсного потенціалу територіально-виробничих структур (комплексів) за етапами його відтворення// Абасс К. Джауд/ Міжнародне економічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5-6 грудня 2024 р.). У 4-х частинах. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. – Ч. 2. – 128 с.
2. Annual reports 2008-2012. General Company of Electrical Industries: [Electronic resource] / Access mode: http://irq.bizdirlib.com/_ar_e/node/61
3. Annual reports 2008-2012. General Company of Vegetable Oil Industry: [Electronic resource] / Access mode: www.iraqdirectory.com/.../business/.../the-gener...ar_e//
4. Загорський В., Борщук Є., Жолобчук І. Соціально-екологічні фактори сталого розвитку національної економіки// В. Загорський, Є. Борщук, І. Жолобчук / Науковий вісник Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. Демократичне врядування. – 2014. – Випуск 13: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/visnik13/fail/Zagorskyj_Borshchuk_Zholobchuk.pdf.
4. Повидиш Л.І. Регіон у концепції стійкого розвитку// Л.І. Повидиш/ Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2010. - № 1. – 65-70с.
5. Регіональний аспект сталого розвитку України та економічний механізм сталого розвитку сільських територій: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://5ka.at.ua/load/ekonomichna_teorija/regionalnij_aspekt_stalogo_rozvitku_ukrajini_ta_ekonomichnij_mekhanizm_stalogo_rozvitku_silskih_teritorij_referat/20-1-0-25545.
6. Річні звіти ПрАТ «ЛиНІК» за 2008-2012 роки: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/emitent/year/showform/55/42650>
7. Річні звіти ПрАТ «Северодонецьке об'єднання Азот» за 2008-2012 роки: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/emitent/year/showform/33270581>
8. Річні звіти ТОВ НВП «Зоря» за 2008-2012 роки: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.zaryachem.com/ru/documents/reports/...>
9. Сімченко Н.О. Дослідження сталого розвитку крізь призму системної парадигми// Н.О. Сімченко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_2/.../100225.pdf.